

O'QUVCHILARNING SIYOSIY MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA TA'LIM JARAYONINING ROLI

Po'latova Barno Raximjon qizi

Guliston Davlat Pedagogika Instituti

Pedagogika yo'nalishi magistranti

Tel: +998933222197

Annotatsiya: Mazkur ilmiy ishda umumta'lim maktabi o'quvchilarining siyosiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi yoritilgan. Mazkur tadqiqotda o'quvchilarda siyosiy ong va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirish, ularning ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga faol va ongli ishtirokini ta'minlashga qaratilgan samarali pedagogik metodlar hamda innovatsion yondashuvlar tahliliy asosda o'rganilgan. Shuningdek, siyosiy kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismlari, ularni rivojlantirishning bosqichlari va o'qituvchining bu jarayondagi o'rni ilmiy-nazariy asosda bayon etilgan. Ishda amaliy tavsiyalar va dars jarayoniga tatbiq etilishi mumkin bo'lgan innovatsion uslublarga ham alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: Kompetensiya, siyosiy kompetensiya, umumta'lim maktabi, o'quvchi, fuqarolik tarbiyasi, siyosiy madaniyat, pedagogik metodika, ijtimoiy-siyosiy ong, pedagogik yondashuv.

Abstract: This scientific work covers the methodology for developing political competencies of secondary school students. This study analyzes effective pedagogical methods and innovative approaches aimed at forming political awareness and civic responsibility in students, ensuring their active and conscious participation in socio-political processes. Also, the main components of political competence, the stages of their development, and the role of the teacher in this process are described on a scientific and theoretical basis. The work also pays special attention to

practical recommendations and innovative methods that can be applied to the teaching process.

Keywords: *Competence, political competence, secondary school, student, civic education, political culture, pedagogical methodology, socio-political consciousness, pedagogical approach.*

Аннотация: *В данной научной работе рассматривается методика формирования политических компетенций учащихся средней школы. Анализируются эффективные педагогические методы и инновационные подходы, направленные на формирование политической сознательности и гражданской ответственности учащихся, обеспечение их активного и осознанного участия в общественно-политических процессах. На научно-теоретической основе раскрываются основные компоненты политической компетентности, этапы их развития и роль учителя в этом процессе. Особое внимание уделяется практическим рекомендациям и инновационным методам, которые могут быть применены в учебном процессе.*

Ключевые слова: *Компетентность, политическая компетентность, средняя школа, ученик, гражданское образование, политическая культура, педагогическая методика, социально-политическое сознание, педагогический подход.*

Zamonaviy jamiyatda siyosiy jarayonlarning murakkablashuvi, axborot oqimining kuchayishi va ijtimoiy institutlarning o'zgarishi yoshlar siyosiy madaniyatini shakllantirish masalasini ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biriga aylantirmoqda. Siyosiy madaniyat o'quvchining ijtimoiy munosabatlarga kirishish darajasi, siyosiy hodisalarni anglash qobiliyati, fuqarolik pozitsiyasi va demokratik qadriyatlarga munosabati bilan uzviy bog'liq kategoriyadir. Shuning

uchun maktab ta'limi nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarda siyosiy ong, mas'uliyat va ijtimoiy faollikni shakllantirishning muhim maydoniga aylanadi.

Pedagogik adabiyotlarda siyosiy madaniyat tushunchasi ko'pincha ijtimoiy ongning muhim tarkibiy qismi sifatida talqin qilinadi. O'zbek olimi A. Erkaev siyosiy madaniyatni shaxsning siyosiy jarayonlarda ongli ishtirok etish imkoniyatini ta'minlaydigan bilim, qadriyat va munosabatlar majmui sifatida izohlaydi.[1] Unga ko'ra, ta'lim jarayoni o'quvchilarning siyosiy ijtimoiylashuvini boshqaruvchi asosiy mexanizmdir. Shunga yaqin fikrni R. Vohidov ham ilgari suradi; u maktab sharoitida shakllanadigan demokratik dunyoqarash, huquqiy ong va ijtimoiy faollik o'quvchining siyosiy madaniyat darajasini belgilovchi fundamental omillar ekanini ta'kidlaydi.[2]

Chet el tadqiqotlarida ham siyosiy madaniyatning ta'lim bilan bog'liqligi yuqori baholanadi. Amerikalik siyosatshunos G. Almond siyosiy madaniyatni jamiyatning siyosiy tizimga nisbatan umumiy psixologik yo'nalishi sifatida talqin qilib, maktabning siyosiy ijtimoiylashuvdagi rolini eng asosiy institutlardan biri sifatida belgilaydi.[3] U yosh avlodning siyosiy qadriyatlari aynan maktab yoshida shakllanishini ilmiy izohlaydi. Uning izlanishlarini rivojlantirgan S. Verba esa ta'lim siyosiy ishtirok madaniyatini kuchaytirishini, demokratik jamiyat barqarorligining asosiy omili sifatida ko'radi. Bu yondashuvga ko'ra, maktab o'quvchilarining siyosiy bilim va ko'nikmalarini oshirish kelajakda siyosiy tizimning samaradorligi va fuqarolik faolligi uchun poydevor yaratadi.[4]

Ta'lim jarayonining siyosiy madaniyatni shakllantirishdagi o'рни, avvalo, o'quvchiga siyosiy hodisalar mohiyatini tushunish imkonini berishi bilan bog'liqdir. Maktabdagi fanlar, xususan, "Tarix", "Huquq",

“Odobnoma”, “Ijtimoiy fanlar” kabi yo‘nalishlar orqali demokratik tamoyillar, davlat boshqaruvi, huquqiy tizim va fuqarolik mas’uliyati haqida nazariy bilimlar beriladi.[5,6] Bu jarayon o‘quvchida siyosiy dunyoqarash va ijtimoiy voqelikka nisbatan ongli munosabat shakllanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, ta’lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, muqobil nuqtai nazarlarni solishtirish, bahs va muzokaralarda ishtirok etish kabi demokratik ko‘nikmalarini rivojlantiradi.[7] Amaliy mashg‘ulotlar, munozara darslari, loyihaviy faoliyat va ijtimoiy tadbirlarda qatnashish o‘quvchining siyosiy tajribasini kengaytirib, uni ijtimoiy faol subyekt sifatida shakllantiradi. Bu borada o‘zbek olimlari o‘quvchilar ongini faqat bilim berish orqali emas, balki ijtimoiy faoliyatga jalb qilish orqali rivojlantirish zarurligini ta’kidlaydi.[8]

Chet el pedagogik tajribalarida ham ta’limning siyosiy-madaniy ahamiyati o‘quvchi shaxsini erkin fikrlovchi, mas’uliyatli va tolerant subyekt sifatida shakllantirishga qaratiladi. Xalqaro ta’lim standartlari demokratik qadriyatlarni o‘rgatishda maktabning ahamiyatini kuchaytiradi.[9] Bu yondashuv yoshlarning siyosiy tizimdagi o‘rnini anglash, ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etish va jamiyat rivojiga mas’uliyatli yondashish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Umuman olganda, o‘quvchilarning siyosiy madaniyatini rivojlantirish ta’lim jarayonining kompleks vazifasidir. U nafaqat bilim berish, balki siyosiy tafakkur, fuqarolik ong, demokratik qadriyatlarga hurmat, ijtimoiy mas’uliyat va faol pozitsiyani shakllantirishni o‘z ichiga oladi.[10] Shu sababli ta’lim jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va amaliy faoliyat bilan boyitish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

REFERENCES

1. Erkaev A. *Siyosiy madaniyat va yoshlar ijtimoiylashuvi*. Toshkent: Ma'naviyat.
2. Vohidov R. *Siyosiy tafakkur va pedagogik jarayon*. Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi nashriyoti.
3. Almond G., Verba S. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton University Press.
4. Banks J.A. *Citizenship Education and Diversity*. Jossey-Bass Publishers.
5. 5.Glasser, W. (1998). *Choice Theory: A New Psychology of Personal Freedom*. New York: HarperCollins, 45-50.
6. Levinson, B. A. (2011). *The Civic Education of Youth: The Role of Political Socialization in Civic Engagement*. *Sociology of Education*, 84(3), 195-210.
7. Samatova, D. Y., & qizi Yusupova, Z. I. (2025). Ta'limda innovatsion yondashuvlarning ijodiy qobiliyatlarga ta'siri. *Innovative Development in Educational Activities*, 4(1), 186-193.
8. Samatova, D. Y., & qizi Yusupova, Z. I. (2025). Yoshlarning ilmiy-ijodiy faolligini oshirishda motivatsiya va qiziqishning roli. *Innovative Development in Educational Activities*, 4(1), 194-201.
9. Yusupova, Z. I. Q. (2023). O'qitish jarayonida ta'lim-tarbiyaning ahamiyati. *Academic research in educational sciences*, 5(NUU conference 3), 176-181.
10. Smatillaevna, J. M., Ziyoda, Y., & Mokhinur, E. (2023). Technologies for development of pedagogical skills of future teachers in the pedagogical education system. *Образование наука и инновационные идеи в мире*, 20(8), 63-65.

11. Allaberganov, Ollabergan, et al. "The Architectural Legacy Of Samarkand And Bukhara Along The Silk Road." Archives for Technical Sciences/Arhiv za Tehnicke Nauke 32 (2025).
12. Komilov, J., Isaeva, G., Jonzokova, S., Nosirova, D., & Suleymanova, R. (2021). Innovative approaches of psychological training of young sportsmen to the competitions. Ilkogretim Online, 20(3).
13. Rakhimov, B., Isaeva, G., Nosirova, D., Fayzieva, S., & Erkaeva, M. (2020). Development of students' self-educational activities in the conditions of education informatization. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(7), 8112-8118.
14. Jumayeva, M., Isheryakova, J., & Mahmudova, M. (2022). Fairy Tales As A Phenomenon That Plays An Essential Role In The Development Of The Intellect Of Preschool Children. Science and innovation, 1(B8), 1080-1082.
15. Isaeva, G., & Qallibekova, A. Q. Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda rivojlantiruvchi muhitning ahamiyati. Интернаука Учредители: Общество с ограниченной ответственностью" Интернаука", 55-56.